

43. Tam samo. – Op.2. – Spr.41. – 381ark.
 44. Tam samo. – Op.2. – Spr.136. – 35 ark.
 45. Tam samo. – Op.3. – Spr.1. – 24 ark.
 46. Tam samo. – Op.3. – Spr.4. – 80 ark.
 47. Tam samo. – Op.3. – Spr.7. – 29 ark.
 48. Chajkovs'kyj A. Chorni rjadky: Moi' spomyny za chas vid 1 lystopada 1918 r. do 13 travnja 1919 r. / A. Chajkovs'kyj // Dzvin. – L'viv, 1990. – №6. – S.44–80.
 49. Shankovs'kyj L. Pihota Ukrai'ns'koi' Galyc'koi' Armii' / L. Shankovs'kyj // Ukrai'ns'ka Galyc'ka Armija: materialy do istorii'. T.1. – Vinnipeg: Vyd-vo D. Mykytjuka, 1958. – S.145–176.
 50. Shankovs'kyj L. Ukrai'ns'ka Galyc'ka Armija: Vojenno-istorychna studija / L. Shankovs'kyj. – Vinnipeg: Vyd. D. Mykytjuk, 1974. – 396 s.
 51. Sharyk M. Persha Bojova Letuns'ka Sotnja UGA / M. Sharyk // Ukrai'ns'ka Strilec'ka Gromada v Kanadi 1928–1938. – Saskatun – Kanada, 1938. – S.134–135.
 52. Shhurovs'kyj V. Medychna i sanitarna sluzhba / V. Shhurovs'kyj // Ukrai'ns'ka Galyc'ka Armija: materialy do istorii'. T.1. – Vinnipeg: Vyd-vo D. Mykytjuka, 1958. – S.271–292.
 53. Kopański T. 16 (39-a) eskadra wywiadowcza 1919–1920 / T. Kopański. – Warszawa: KWN, 184. – 132 s.
 54. Kopański T. Lotnictwo polskie w kampanii polsko-ukraińskiej 1918–1919 / T. Kopański // Wojskowy Przegląd Historyczny. 1990. – Nr.1–2. – S.139–158.
 55. Romeyko Marjan Jak Powstało nasze lotnictwo bojowe? / M. Romeyko // Przegląd Lotniczy (Miesięcznik wydawany przez Departament aeronautyki i sekcję lotniczą Towarzystwa wiedzy wojskowej). – Warszawa, 1933. – Nr.5–6. – S.212–227.
 56. Romeyko Marjan Lotnictwo nieprzyjacielskie i jego obrona przeciwlotnicza w wojnie 1918–20 r. / M. Romeyko // Przegląd Lotniczy (Miesięcznik Organ Departamentu aeronautyki Ministerstwa Spraw Wojskowych). – Warszawa, 1933. – Nr.9. – S.390–394.

Kyreia V. V., external doctorate student of Ivan Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine (Ukraine, Lviv), kyreiviktor@meta.ua

The Military Air Force of West Ukrainian People's Republic, features of formation and reorganization, management (1918–1919)

The purpose of this paper is a detailed analysis based on memories (mostly of former military personnel of Galician Army), archive documents, historiography the reasons for creating, building of command verticals and transformation to the conditions of front of the Military Air Forces of the West Ukrainian People's Republic (ZUNR) in 1918–1919.

In the course of this article preparation, the following methods were applied: deduction and induction methods, analysis and synthesis, historical-comparative and generalization methods. There was also applied problem-chronological approach and the principle of historicism.

As a result of the study conducted the following main conclusions were drawn: the main reasons for the creation of the Military Air Force of ZUNR were: 1) the need for fast, qualitative scouting actions, taking pictures of enemy objects; 2) an effective response in the air to Polish Military Air Force, that was bombing the positions of Galician Army; 3) carrying out air strikes against enemy strategic facilities of the front or rear; 4) providing air cover to its own troops; 5) implementation of military operational actions in a combination with military forces; 6) implementation of communication actions between the structural units of the army, say between the Supreme Command and Corps; 7) contact with foreign countries.

A key role in the formation of the Military Air Force played a Captain Peter Franco, after his assignment on December 1, 1918 as Commandant of aviation department and referent of aviation at the State Secretariat of Military Affairs (DSVS).

Aviation Referenty was dealing mainly with administrative issues and aviation department was dealing with operational ones. The division of authority was quite conditional.

State Secretariat of Military Affairs and the Supreme Command of the Ukrainian Galician Army (NKHA) kept under control the formation of this important kind of weapon.

Aviation department was shared with the appropriate structure DSVS; at the disposal of the Department establishment it was indicated that it was subject directly to DSVS, but tactically was subordinated to Supreme Command of the Ukrainian Galician Army, from where it was getting combat missions for which was accountable to NKHA, Chief of Galician Army.

Conducted organisational actions allowed to reformat to the needs of the front in the early 1919 aviation department into the First Aviation Regiment with several aviation sotnias that were attached to corps of Galician Army.

In March 1919 (on the basis of the 1st aeronautic division, provided by the Ukrainian People's Republic (UNR), at the request of NKHA) aeronautic sotnia was formed, which the Supreme Command divided into two chetas and assigned to the 2nd and the 3rd Galician army corps. Aeronautic sotnia acted separately from the military aviation under the command of NKHA.

Keywords: Military Air Force of West Ukrainian People's Republic (ZUNR), the Supreme Command of the Ukrainian Galician Army (NKHA), State Secretariat for

Military Affairs, aviation department, aviation regiment, aeronautic sotnia, aviation sotnia.

Кирея В. В., соискатель, Института украиноведения им. И. Крипякевича НАН Украины (Украина, Львов), kyreiviktor@meta.ua

Военно-воздушные силы Западно-Украинской Народной Республики: особенности формирования и реорганизации, управление (1918–1919)

Цельданной статьи подробно на основании воспоминаний (в основном бывших военнослужащих Галицкой армии), архивных документов, историографии, проанализировать: особенности с которыми связано формирование авиации УГА, управления и реорганизации под условия фронта военно-воздушных сил Западно-Украинской Народной Республики (ЗУНР) 1918–1919 гг.

В процессе написания данной статьи использованы следующие методы исследования: методы дедукции и индукции, методы анализа и синтеза, историко-сравнительный метод, метод обобщения. При исследовании применены проблемно-хронологический подход и принцип историзма. В результате исследования сделаны следующие основные выводы: основные особенности, с которыми связано формирование военно-воздушных сил ЗУНР вообщим к: 1) необходимости осуществления быстрых, качественных разведывательных действий, фотографирование вражеских объектов; 2) эффективное противодействие в воздухе польским военно-воздушным силам, которыми осуществлялось бомбардировки позиций Галицкой армии; 3) нанесение авиационных ударов по вражеским стратегическим объектам фронта или тыла; 4) прикрытие с воздуха своих войск; 5) осуществление в комбинации с войсками военных оперативных действий; 6) выполнение коммуникационных действий между структурными единицами армии, скажем, между Начальной Командой и корпуса; 7) контакт с заграничье.

Ключевую роль в формировании военно-воздушных сил сыграл поручик Петр Франко, именно его 1 декабря 1918 назначено Командантом летунского отела и референтом летунства при Государственном Секретариате Военных Дел (ДСВС).

Авиационная рефература занималась в основном административными вопросами, а авиационный отдел оперативными. Разделение полномочий было достаточно условным.

Государственный Секретариат Военных дел и Начальная Команда Галицкой армии (НКГА) держали под контролем процесс формирования данного важного рода войск. Авиационный отдел был общим с соответствующей структурой ДСВС, в распоряжении о создании отдела указывалось, что он подлежит непосредственно ДСВС, однако тактически подчинялся Начальной Команде Галицкой армии, от которой получал боевые задачи, за которые был подотчетным НКГА, главнокомандующему Галицкой армии.

Проведенные организационные действия позволили реорганизовать к потребностям фронта в начале 1919 летунский отдел в Первый летунский полк с несколькими авиасотнями, которые были прикреплены к корпусам Галицкой армии.

В марте 1919 (на базе I-го воздухоплавательного дивизиона, который предоставила Украинская Народная Республика (УНР), по просьбе НКГА) сформировано воздухоплавательную сотню, которую Начальная Команда разделила на две четы и закрепила за II-м и за III-м корпусами Галицкой армии. Воздухоплавательная сотня действовала отдельно от военной авиации под командой НКГА.

Ключевые слова: военно-воздушные силы Западно-Украинской Народной Республики, Начальная Команда Галицкой армии, Государственный Секретариат Военных дел, авиационный отдел, авиационный полк, воздухоплавательная сотня, авиационная сотня.

* * *

УДК 94(477)

Гончаренко Д. В.
здобувач Центру дослідження українсько-польських відносин, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Україна, Львів), inukr@inst-ukr.lviv.ua

Вплив Юліана Павликовського на розвиток українського кооперативного руху в Галичині (1918–1928 рр.)

Проаналізовано внесок відомого українського кооперативного діяча Юліана Павликовського у розбудову українських кооперативних організацій – Крайового Союзу Ревізійного (КСР), Крайового комітету організації кооперативів (ККОК), “Сільського господаря”, Ревізійного союзу українських кооперативів (РСУК) та ін. Охарактеризовано становлення і еволюцію його поглядів; участь у поширенні української кооперативної ідеї; співпрацю з Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО), національно-культурними організаціями у справі поширення впливу кооперації на українців краю. Відзначено, що працюючи у кооперативних організаціях, Ю.

Павликовський ніколи не обмежувався виключно господарською діяльністю, а й дбав про національно-культурний розвиток українського народу.

Ключові слова: Юліан Павликовський, кооперація, Галичина.

Юліан Павликовський – відомий український кооперативний діяч, який усе своє життя присвятив розбудові української споживчої та кредитної кооперації в Галичині, а після закінчення Другої світової війни – за кордоном. Різнобічна діяльність Ю. Павликовського, як зведеного громадсько-політичного діяча, ще належно не оцінена сучасними істориками, вимагає повного відкриття його доробку для широкого загалу.

Окреслена проблема, на жаль, – малодосліджена. Її окремі аспекти проаналізовані здебільшого в узагальнюючих працях, що вимагає конкретизації внеску Ю. Павликовського у розбудову провідних громадських інституцій кооперативного спрямування в Галичині у післявоєнне десятиліття.

На провідні ролі в українському кооперативному русі Ю. Павликовський вперше вийшов у 1917 р. (після смерті Є. Олесницького). Напередодні, він доволі довго перебував у Відні, де добре опанував природознавчі науки (мав пропозицію виїхати до Голландії на спеціальні студії у відомого біолога, професора Фріса). Проте ці зацікавлення Ю. Павликовського були другорядними, хоча згодом він “на дозвіллі займався ботанікою”. “Обов’язковий і здібний, складав іспити з фахових предметів, однак більше уваги присвячував студіям, які були, так би мовити, побічними у тій високій школі агрономії, – відзначав І. Витанович. – Особливо цікавився лекціями з політичної економії проф. К. Гофмайстра (студії аграрної політики, які тоді широко розробляла т.зв. молодша історична школа економістів). У доповненні до студій сіл.-госп. економіки та аграрної політики, він пройшов і курс із кооперації” [2, с. 510].

Саме перебуваючи за кордоном Ю. Павликовський познайомився із відомими економістами, зацікавився теорією кооперації. “З розмов з Покійним знаю, що зачитувався тоді і згодом завжди цікавився новими працями та ідеями представників академічного активу, вчених економістів Німеччини й Австрії, – згадував І. Витанович. – Між ін. і кооператизм, як один з напрямків суспільного солідаризму та один з практично реалізованих висновків ідей того гурту вчених... Діячі цих напрямків політичної економії протиставляли свої ідеї абстрактним економічним теоріям ліберального індивідуалізму, марксовського детермінізму й деяким висновкам психологічно-математичної школи, її швейцарських і австрійських представників. Протистояли у тих головних групах прихильники досліду позитивних фактів історичного розвитку суспільно-економічних стосунків, еволюційних стрімлінь до поступу й нового соціального ладу” [2, с. 511].

У цей період український кооперативний рух перебував під проводом О. Войнаровського, В. Струка, проте, як відзначають сучасні вчені, з’ясувалося, що молодий Ю. Павликовський якнайкраще ознаялений із ситуацією в “Сільському господарі”, а також з планами щодо ролі товариства у відбудові зруйнованого війною краю [2, с. 511] (із 600 довоєнних кооперативів у

1920 р. залишилося тільки 56; ситуація значно ускладнилася після ухвалення у жовтні 1920 р. у Польській державі нового кооперативного закону) [16, с. 112].

У тогочасних суспільно-політичних та соціально-економічних умовах український кооперативний рух потребував нагальних змін. 9 червня 1920 р. відбулися збори керівництва Крайового Союзу Ревізійного (КСР) і представників центральних крайових економічних і культурно-освітніх установ (Товариств “Просвіта”, “Сільський господар”, “Народна торгівля”, Крайового союзу кредитового, Крайового союзу молочарського, Крайового союзу господарських спілок, Крайового союзу спілок для хову і збуту худоби), де Ю. Павликовський представив детальний план створення нової кооперативної організації, яка мала “вивагом прагнень широких мас народу” і започаткувала б основну суспільну реформу, спираючись на власні сили. Такою організацією мислився, згідно з поданим проектом статуту, Крайовий комітет організації кооперативів (ККОК) [4, с. 307].

Як представник “Сільського Господаря”, Ю. Павликовський ввійшов до складу Комісії для складання організаційного плану відбудови української кооперації. До її складу також увійшли С. Баран (головний відділ “Просвіти”), І. Филипович та Д. Коренець (Крайовий союз господарсько-торговельних спілок). 27 грудня 1920 р. Комісія завершила роботу, а 4 січня 1921 р. підписано договір між крайовими центральними установами і фаховими союзами у справі фінансування проекту [2, с. 178].

Як не дивно, автором “Плану” став наймолодший за віком член комісії Ю. Павликовський. Він детально вивчив досвід української кооперації періоду визвольних змагань 1917–1920 рр. і узагальнив його в науковій праці “Будівництво, мета і праця кооперації на Великій Україні” [13]. План передбачав створення сільських споживчих кооперативів. Це був фактично новий крок в організації української кооперації, оскільки до війни тільки 3% сільських громад були організовані у споживчі кооперативи [13, с. 12]. Робота Ю. Павликовського заклала теоретичне підґрунтя при оформленні практичної програми Крайового комітету організації кооперативів.

Уже незабаром Комісія ініціювала створення 4 січня 1921 р. ККОК, при якому була створена “Комісія п’яти”, яка виробила план відродження кооперації в Західній Україні. 11 лютого 1921 р. ККОК було уконституйовано. У повітових осередках виникали Повітові комітети організації кооперативів, членами яких були представники повітових філій та громадських організацій, які входили до ККОК. Завдання цих організацій полягали у відновленні довоєнних та заснуванні нових кооперативів, пошуках здібних, ініціативних людей, які могли би очолити місцеві кооперативні організації [1, с. 267].

Упродовж 5 травня – 5 червня 1921 р. ККОК організував перший кооперативний курс у приміщенні Української академічної гімназії під керівництвом директора Торговельної школи Товариства “Просвіта” Д. Коренця. Тоді ж за ініціативою ідеолога української кооперації у Східній Галичині був заснований “Господарсько-кооперативний часопис” [5, с. 62].

10 червня 1921 р. відбулися перші післявоєнні загальні збори КСР за участю представників п'яťох фахових кооперативних союзів та тридцяти трьох кооперативів. Настрій на цих зборах, за словами І. Филиповича, був ще "мінорний". До складу нової ради було обрано також Ю. Павликовського. У 1922 р. після смерті А. Гладишевського він був обраний головою ради союзу. На цій посаді він працював до 1944 р. [4, с. 384].

На середину 1920–х рр. припадає пік громадської праці Ю. Павликовського на кооперативній ниві. Зокрема його, як українського кооперативного діяча, делеговано до Державної кооперативної ради Польщі для відстоювання української кооперації. Він був також членом видавничої спілки "Діло", бюро Волинської кооперації (1921–1929), Контрольної комісії земельного банку Гіпотечного (1924–1929), Ради Збіжжевої й товарної біржі у Львові, Крайової комісії водного господарства, Наукової комісії перевірки дослідів і планування карпатського господарства головою клубу українських членів Львівської хліборобської палати [9, с. 242].

Відзначимо, що особливу увагу у 1925–1928 рр. Ю. Павликовський акцентував на розвитку двох сфер кооперації: споживчій та кредитній. Важливу роль відведено повітовим союзам кооперативів, які повинні були надавати організаційну допомогу кредитним установам першого рівня й визнавались організаційними центрами сільської кредитної кооперації [6, с. 2]. У постановах "райффайзенки" зобов'язували заборонити інші операції, крім збирання дрібної ощадності й кредитування сільськогосподарського виробництва. І відтоді повітові кредитні установи – Українбанки – отримали завдання розбудови українського промислу [6, с. 2].

Така консолідація принесла вагомий результат. У 1927 р. чистий прибуток західноукраїнської кредитної кооперації склав 952 тис. зл., у 1928 р. – 1 млн. 809 тис. зл. [10, с. 8]. Згодом голова РСУК провів ще декілька з'їздів, які присвячувалися проблемам української кредитної кооперації: 16 липня 1928 р. скликано з'їзд представників української кредитної кооперації; 13–15 березня 1929 р. – з'їзд щодо справ кредитної кооперації.

Щодо споживчої кооперації, провідну роль Ю. Павликовський відводив молочарству. Західноукраїнську молочарську кооперацію із 1925 р. очолив "Крайовий молочарський союз, кооператив з обмеженою відповідальністю, "Маслосоюз" у Стрию" ("Маслосоюз") [2, с. 406]. У 1926 р. Ю. Павликовського призначено головою Наглядової Ради цієї організації, що започаткувало низку реформ у сфері молочарства – керівництво "Маслосоюзу" здійснило розширення українського кооперативного молочарства до західноєвропейських масштабів [8].

Ю. Павликовський, використовуючи досвід Чехословаччини, Данії, Голландії та Німеччини, запропонував малі молочарні об'єднувати у великі кооперативно-молочарські підприємства, із більшою кількістю доставленого молока, що давало можливість підвищити прибутковість виробництва та доходи селян [14, с. 3].

У 1926 р. "Маслосоюз" перейшов на нову організаційну форму, яка передбачала об'єднання

декількох сільських кооперативів із молочарськими відділами в один молочарський районний кооператив, у якому з доставленої молочної сировини виготовлялося масло. Новий завод переробляв щодня майже 5000 літрів молока. Таким чином, об'єднувалися 10–20 кооперативів, зменшувалися затрати на виробництво продукції, зростала її якість [9, с. 57].

Для того, щоб стати експортером, кооператив мусив випускати масло найкращої якості й виробляти його щоденно не менше 50 кг, тобто одну бочку, оскільки Англія, яка імпортувала цю продукцію з Польщі, принципово іншої міри масла не визнавала. За експорт ціна на масло встановлювалась у 0,5 рази більше, ніж із малих молочарень. Це пришвидшувало процес створення районних молочарень і зростання експорту масла [15, с. 4].

У 1927 р. "Маслосоюз" узяв участь у "Господарсько-споживчій виставці" в Катовицях, де за свою продукцію отримав срібну медаль [9, с. 36]. 15 травня 1927 р. "Маслосоюз" створив у Львові так звану Головну торгову агенцію, яка фактично виконувала функції дирекції союзу [14, с. 3]. У містах та містечках Західної України створено організаційні й торговельні відділи. 1 червня 1928 р. "Маслосоюз" відкрив свій відділ у м. Луцьку [11, с. 4].

Цей осередок займався організацією молочарських кооперативів, допомагав у придбанні машин та обладнання, надавав поради з ведення господарської діяльності, сприяв збуту молокопродуктів. Наступний етап у розвитку діяльності "Маслосоюзу" – проведена в 1930–1932 рр. так звана районізація, тобто заснування мережі міцних районних молочарень [14, с. 3]. Шукаючи засоби на фінансування цієї програми, Ю. Павликовський домовився з "Центробанком" про переведення молокозаводами вільних фінансових засобів на особові рахунки банку й отримання за це низькопроцентних кредитів [2, с. 406].

Водночас протекційна політика влади, яка сприяла польським фірмам при видачі дозволів на експорт, призвела до того, що "Маслосоюз" обмежив експорт і зосередив свою діяльність на внутрішньому ринку [14, с. 3]. У таких умовах Ю. Павликовським було прийнято рішення про розбудову мережі власних роздрібних магазинів, які давали додатковий дохід і робочі місця [7, с. 12].

Забезпечення української кооперації висококваліфікованими кадрами належало до одних із найважливіших завдань Ю. Павликовського у середині 1920–х рр. Для підвищення загальної грамотності українців при кооперативах створювали спеціальні гуртки з ліквідації неписьменності, кооперативи фінансували роботу окремих спеціальних курсів, створених при первинних осередках "Просвіти", "Рідної школи", "Союзу українок". Діяльність кооперативних організацій у сфері просвітництва розцінювалась організаторами кооперативного руху не лише як засіб піднесення культурно-освітнього рівня українського населення, але і як необхідна умова успішного розвитку самої кооперації [3, с. 93–94].

Отже, інспекторат, Рада РСУК, яку очолював Ю. Павликовський, разом із кооперативними й культурно-освітніми установами починаючи із 1927 р. розпочав кооперативну пропаганду та вишкіл кооперативних

працівників. Головною в просвітницькій діяльності була підготовка висококваліфікованих кооперативних кадрів. Окрім загальних агітаційних курсів, керівництво фахових господарських центрів РСУК – “Сільського господаря”, “Маслосоюзу”, “Народної торгівлі”, товариств “Просвіта” та “Рідна школа”, а також їхні округові осередки організували різноманітні господарчі кооперативні курси [3, с. 94].

Проте розповсюдженню української кооперативної ідеї й проведенню кооперативних курсів активно протидіяла польська влада. Навчання відбувалося під постійним контролем місцевих органів адміністрації. Якщо траплялися відхилення від навчальних планів і програм курсів, то відразу були зауваження й курси могли заборонити. Нерідко місцеві владці забороняли проведення кооперативних курсів без будь-яких пояснень [12, с. 104].

Отже, у перше міжвоєнне десятиліття, коли відроджувалася західноукраїнська кооперація, саме Ю. Павликовський був “головним архітектором кооперативного будівництва”. Як зазначає І. Витанович, Ю. Павликовський став своєрідним посередником між досвідом попередньої генерації, що його виховала, та між ентузіазмом нової, яка повернулася з війни. У 1925 р. його обрали членом Наглядової Ради “Центробанку”, у 1926 р. – головою “Надзірної Ради” “Маслосоюзу”. Окреслені посади Ю. Павликовський посідав до ліквідації організацій, відповідно в 1939 р. і 1944 р. Працюючи у цих організаціях, він ніколи не обмежувався виключно господарською діяльністю, а й дбав про національно-культурний розвиток українського народу.

Список використаних джерел

1. Аліман М. Історія споживчої кооперації України: підруч. для студ. кооперативних вузів / М. Аліман, С. Бабенко, С. Гелей, Я. Гончарук. – Львів, 1996. – 384 с.
2. Витанович І. Історія українського кооперативного руху / І. Витанович. – Нью-Йорк: Товариство української кооперації, 1964. – 624 с.
3. Гелей С. З історії торговельної та кооперативної освіти в Галичині / С. Гелей, Р. Пастушенко // Споживча кооперація України. Історичні та соціально-економічні аспекти. – К.: “Вісті”, 1996. – С.93–94.
4. Гелей С. Ілля Витанович: науково-педагогічна та громадська діяльність / С. Гелей. – Львів: Вид-во ЛКА, 2010. – 584 с.
5. Гелей С. Українська кооперативна ідея в загальноєвропейському контексті / С. Гелей, С. Бабенко. – К., 2003. – 160 с.
6. Господарсько-кооперативний часопис. – 1929. – №28. – С.2.
7. Звідомлення дирекції з діяльності Маслосоюзу // Кооперативне Молочарство. – 1939. – №4. – С.12.
8. Качор А. Мужі ідеї і праці: Андрій Палій і Андрій Мудрик, творці “Маслосоюзу” та молочарської кооперації в Західній Україні / А. Качор. – Вінніпег, 1974. – 344 с.
9. Качор А. Українська молочарська кооперація в Західній Україні / А. Качор. – Мюнхен: Госп. об’єднання і патронат укр. кооперації на еміграції “Унія”, 1949. – 385 с.
10. Кредитова кооперація і організація ошчадностей // Господарсько-кооперативний часопис. – 1934. – Ч.42. – С.8.
11. Наша кооперація // Українська Громада. – 1928. – 27 травня. – С.4.
12. Островський В. Кооперація на північно-західних землях (Волинь, Полісся й Холмщина) / В. Островський // Ювілейний альманах Центросоюзу в 30-ліття. – Львів, 1931. – С.104–108.
13. Павликовський Ю. Будівництво, мета і праця кооперації на Великій Україні / Ю. Павликовський. – Львів, 1920. – 32 с.
14. Павликовський Ю. Нарис розвитку української

молочарської кооперації в Галичині // Кооперативна республіка. – 1933. – Ч.1. – С.3.

15. Палій А. Кінець байдужості / А. Палій // Кооперативне молочарство. – 1929. – Ч.2. – С.4.

16. Українська кооперація: історичні та соціально-економічні аспекти. – Львів, 1998. – Т.1. – 240 с.

References

1. Aliman M. Istoryia spozhyvchoyi kooperatsiyi Ukrainy: pidruch. dlya stud. kooperatyvnykh vuziv / M. Aliman, S. Babenko, S. Heley, Ya. Honcharuk. – L'viv, 1996. – 384 s.
2. Vytanovych I. Istoryia ukraiyins'koho kooperatyvnoho rukhu / I. Vytanovych. – N'yu-York: Tovarystvo ukraiyins'koyi kooperatsiyi, 1964. – 624 s.
3. Heley S. Z istoriyi torhovel'noyi ta kooperatyvnoyi osvity v Halychyni / S. Heley, R. Pastushenko // Spozhyvcha kooperatsiya Ukrainy. Istorychni ta sotsial'no-ekonomichni aspekty. – K.: “Visti”, 1996. – S.93–94.
4. Heley S. Ilya Vytanovych: naukovо-pedahohichna ta hromads'ka diyal'nist' / S. Heley. – L'viv: Vyd-vo LKA, 2010. – 584 s.
5. Heley S. Ukrainys'ka kooperatyvna ideya v zahal'noyevropeys'komu konteksti / S. Heley, S. Babenko. – K., 2003. – 160 s.
6. Hospodars'ko-kooperatyvnyy chasopys. – 1929. – №28. – S.2.
7. Zvidomlennya dyrektsiyi z diyal'nosti Maslosoyuzu // Kooperatyvne Molocharstvo. – 1939. – №4. – S.12.
8. Kachor A. Muzhi ideyi i pratsi: Andriy Paliy i Andriy Mudryk, tvortsi “Maslosoyuzu” ta molochars'koyi kooperatsiyi v Zakhidnyy Ukraini / A. Kachor. – Vinnipeh, 1974. – 344 s.
9. Kachor A. Ukrainys'ka molochars'ka kooperatsiya v Zakhidnyy Ukraini / A. Kachor. – Myunkhen: Hosp. Ob'yednannya i patronat ukr. kooperatsiyi na emihratsiyi “Uniya”, 1949. – 385 s.
10. Kredytova kooperatsiya i orhanizatsiya oshchadnostey // Hospodars'ko-kooperatyvnyy chasopys. – 1934. – Ch.42. – S.8.
11. Nasha kooperatsiya // Ukrainys'ka Hromada. – 1928. – 27 travnya. – S.4.
12. Ostrovs'kyy V. Kooperatsiya na pivnichno-zakhidnykh zemlyakh (Volyn', Polissya y Kholmshchyna) / V. Ostrovs'kyy // Yuvileynyy al'manakh Tsentrosoyuzu v 30-littya. – L'viv, 1931. – S.104–108.
13. Pavlykovs'kyy Yu. Budivnytstvo, meta i pratsya kooperatsiyi na Velykiy Ukraini / Yu. Pavlykovs'kyy. – L'viv, 1920. – 32 s.
14. Pavlykovs'kyy Yu. Narys rozvytku ukraiyins'koyi molochars'koyi kooperatsiyi v Halychyni // Kooperatyvna respublika. – 1933. – Ch.1. – S.3.
15. Paliy A. Kinets' bayduzhosti / A. Paliy // Kooperatyvne molocharstvo. – 1929. – Ch.2. – S.4.
16. Ukrainys'ka kooperatsiya: istorychni ta sotsial'no-ekonomichni aspekty. – L'viv, 1998. – T.1. – 240 s.

Goncharenko D. V., research Center of the Ukrainian-Polish relations, Institute of Ukrainian Studies I. Krypyakevych NAS Ukraine (Ukraine, Lviv), inukr@inst-ukr.lviv.ua

Impact Julian Pavlykovskoho on the Ukrainian cooperative movement in Galicia (1918–1928)

The contribution of the famous Ukrainian cooperative leader Julian Pavlykovskoho the development of Ukrainian cooperative organization – the Union of Provincial Audit (DAC), the National Committee organizing cooperatives (KKOK), “farmer” Audit Ukrainian Cooperative Union (RSUK) and others. Characterized formation and evolution of his views; participate in spreading Ukrainian cooperative ideas; cooperation with the Ukrainian National Democratic Alliance (UNDO), national-cultural organizations in spreading the influence of cooperation on Ukrainian land. It is noted that working in cooperative organizations, Yu Pavlykovskyy never limited exclusively economic activity, but also concerned about the national cultural development of the Ukrainian people.

Keywords: Julian Pavlykovskyy, cooperation, Galicia.

Гончаренко Д. В., соискатель Центра исследования украинского-польских отношений, Институт украиноведения им. И. Крипякевича НАН Украины (Украина, Львов), inukr@inst-ukr.lviv.ua

Влияние Юлиана Павликовского на развитие украинского кооперативного движения в Галичине (1918–1928 гг.)

Проанализирован вклад известного украинского кооперативного деятеля Юлиана Павликовского в развитие украинских кооперативных организаций – Краевого Союза Ревизионного (КСР), Краевого комитета организации кооперативов (ККОК), “Сельского хозяина”, Ревизионного союза украинских кооператив (РСУК) и др. Охарактеризованы становление и эволюция его взглядов; участие в распространении украинской кооперативной идеи;

сотрудничество с Украинским национально-демократическим объединением (УНДО), национально-культурными организациями в распространении влияния кооперации на украинцев края. Отмечено, что работа в кооперативных организациях, Ю. Павлюковский никогда не ограничивался исключительно хозяйственной деятельностью, но и заботился о национально-культурном развитии украинского народа.

Ключевые слова: Юлиан Павлюковский, кооперация, Галичина.

* * *

УДК 94(477)

Котов С. М., здобувач Центру дослідження українсько-польських відносин, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Україна, Львів), inukr@inst-ukr.lviv.ua

УКРАЇНСЬКЕ СОКІЛЬСТВО В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ, ВПЛИВ НА КОНСОЛІДАЦІЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ (1918–1928 РР.)

Проаналізовано національно-патріотичну працю сокільських організацій у Чехословацькій республіці у 1920-х рр., охарактеризовано ідейні витoki сокільського руху, визначено особливості становлення українських парамілітарних організацій за кордоном. Розкрито масштаби поширення сокільського руху за кордоном, розглянуто співпрацю соколів з українськими та зарубіжними національно-культурними організаціями, політичними партіями, досліджено вплив періодичних видань на формування світогляду українців. Визначено особливості участі українців у VIII Всесокільському з'їзді, Раді Союзу сокільських організацій. Доведено, що фактично діяльність Союзу базувалась на двох ґніздах у Празі та Подебрадах.

Ключові слова: сокільство, В. Прихода, Чехословаччина, Рада Союзу сокільських організацій.

Після Першої світової війни, української революції десятки тисяч найактивніших українських громадян, передусім, вояків українських армій опинилися в еміграції. Значна частина їх перебувала в Чехословаччині, де здобувала вищу освіту в українських та чехословацьких вищих навчальних закладах. Українське студентство, передусім Української Господарської Академії в Подебрадах, поряд з навчальним процесом розгорнуло активну культурно-освітню громадську діяльність, створюючи товариства, організації, гуртки, зокрема “Український Сокіл” [2, арк. 23].

Розвиток сокільського руху в Чехословаччині у міжвоєнний період ХХ ст. до сьогодні перебуває у “тіні” наукових зацікавлень сучасної української історіографії, яка не поспішає заповнювати тематичні ніші досліджуваної проблеми. Основу джерельної бази розвідки становлять матеріали періодичної преси, архівні документи, спогади соколів.

Українське сокільство, користуючись вільними умовами для сокільської праці та всебічною допомогою чехословацьких побратимів, продовжувало українську національну традицію, яку протягом тридцяти років витворив в Галичині “Сокіл–Батько” [2, арк. 24]. Організаційно український сокільський рух за кордоном веде свою історію від 6 вересня 1922 р., коли до чехословацького руханкового товариства “Сокіл” в Подебрадах на пробний шестимісячний термін записались 30 українців (27 мужчин і 3 жінки). До кінця 1922 р. зголосилися ще 17 мужчин, в 1924 р. – 53. На жаль, з різних причин не всі вони виявили належну сокільську витривалість. Лише 31 побратим був прийнятий в дійсні члени вищезазначеного “Соколу”, які після руханкової академії 13 грудня 1924 р. дали урочисту присягу дотримуватись у своїй діяльності

сокільської ідеології та дисципліни. Після цього українці утворили при “Соколі” тимчасову Раду, діяльність якої почала поширюватися поза Подебрадами. Її зусиллями нав'язано зв'язки з “Соколом–Батьком” та соколами–українцями в Прийбрамі [2, арк. 24].

У 1925 до “Сокола” вступили 32 українці, з яких дійсними членами стало 16 побратимів. Поступове кількісне зростання соколів–українців спричинило утворення окремої сокільської організації. У Подебрадах 7 лютого 1926 р. відбулись Установчі збори, на яких ухвалено заснування руханкового товариства “Український Сокіл” (у першій половині 1920–х рр. соколи–українці в Подебрадах були переважно членами Українського Академічного Спортивного Клубу в “сокільській секції”). До творення організації спричинився М. Єремів – єдиний з професорського складу Академії, який працював як сокіл і сприяв організації сокільського життя за кордоном. Проте ідеологічно–сокільському вихованню українські соколи в Подебрадах завдячували, передусім вихователю Тиршові сокільської округи Й. Тругляржові [2, арк. 15].

Подібні процеси, як в Подебрадах, відбувалися в інших містах Чехословаччини, де перебувала українська студентська молодь. У Брно українські студенти також почали вступати до чехословацького “Сокола”. В 1922 р. “Сокіл” Брно I об'єднав 4 українців, в 1923 до них прилучилися ще 8; в 1924 – 3; в 1925 – 1. 16 соколів вирішили 4 квітня 1925 р. створити гурток “Український Сокіл”, який став філією чехословацького “Сокола” Брно I [2, арк. 14].

Старостою сокільського гуртка обрано М. Дарагана, а начальником – гімназійного професора І. Калічка. Основними завданнями “Українського Сокола” в Брно стали: “1) докладне пізнання засад і методів сокільського тіло виховання та всебічне плекання його для піднесення тілесної краси й сили серед українців; 2) підтримка зв'язку з нашими українськими сокільськими організаціями, передовсім в Чехословаччині”. Такі завдання постали внаслідок загальноприйнятого серед українського громадянства погляду на сокільське товариство як на звичайні спортивні організації. І. Калічак пройшов двотижневу школу руханки Чехословацької Сокільської громади в Празі [1, арк. 6].

У Пшібрамі – центрі вищої гірничої школи студенти–українці з 1922 р. також почали вступати в ряди чехословацького “Сокола”. Навесні 1924 р. їх було 21, але потім кількість їх починала зменшуватись. Через два роки весною 1926 р. залишилось лише 7 соколів на чолі з Володимиром Хиляцьким. На відміну від українців–соколів з Подебрадів, Брно, українські студенти в Пшібрамі не створили самостійної сокільської організації, а лише утворили сокільську секцію Українського Спортивного Клубу в Пшібрамі. Їх метою була “пляномірна праця в галузі фізичного виховання для користі не лише індивідуальної, але й для добра нашого народу”, поширення української ідеї. За словами В. Проходи, “своєю кількісальною працею українські соколи в Пшібрамі добились того, що спочатку якимсь упередженням, чи точніше цілком байдуже ставлення чехів до українських національних